

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNİ, AHLÂKÎ, EDEBÎ, MESLEKÎ AYLIK DERGİ

9. Cilt

Mart - Nisan 1970

94 - 95. Sayı

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KUR'AN TEFSİRİNDE ŞİRDEN FAYDALANMA	
Doç. Dr. İsmail CERRAHOĞLU	69
TEFSİR	
Osman KESKİOĞLU	73
HADİS	
Ahmet SERDAROĞLU	78
İRTİFAK HAKLARI	
Dr. M. Esad KILIÇER	81
İHTİDALAR AÇISINDAN İSLÂM DİNİNİN ÜSTÜNLÜĞÜ	
Osman CİLÂCI	83
GÜNAHKÂR MÜ'MİNLER	
Doç. Dr. Talât KOÇYİĞİT	91
PEYGAMBERİMİZİN SAHÂBİLERİNİ YETİŞTİRME USULÜ	
M. Âsım KÖKSAL	95
İMÂM-I MÂTÜRİDÎ VE KİTÂBU'T-TEVHİD'İ	
Avni İLHAN	99
İSİM VE SAHİBİ (Şiir)	
M. Fahrüddin GÜR	103
YENİDEN İMÂNA DOĞRU	
İsmail Lutfi ÇAKAN	104
HİCRET	
Lutfi ŞENTÜRK	107
KUR'AN'DA İLMİ İCÂZ	
Dr. Süleyman ATEŞ	111
OSMANLI ŞEYHÜ'L-İSLÂLARININ TERÂCİM-İ AH-VÂLİ	
. . . . .	118
KANSER HASTALIĞI	
Prof. Dr. İzzet KANTEMİR	120
DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI AHMET ÖRS HASTAHANESİNİN AÇILIŞINDA DR. REMZİ PERKERİN YAPTIĞI KONUŞMA	
. . . . .	122
ŞER'İYYE SİCİLLERİ ARŞİVİ	
Nuri YEPREM	124
TAMİMLER	
. . . . .	126
DİNİ YAYINLAR DÖNER SERMAYESİ 1969 BİLÂN-ÇO HESABI	
. . . . .	127

لَا يَزِينِي الرَّأبِي حِينَ يَزِينِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ
وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ

Hiçbir mü'min, kalbin'den î mânını söküp atmadıkça;
Basîretini yitirip, kör ve şaşkın, çirkefler denizine saplanıp kalmadıkça;

Alnında hâlelenmiş İslâm nûrunu, bu çirkeflerin yapışkan ve kokuşuk balçığı ile sıvamadıkça;

Kısacası, "mü'min" ve "müslim" lâfızlarının ifade ettiği gerçek mânâlarından ve bu mânâların delâlet ettikleri üstün vasıflardan sıyrılıp, kendisini süflî sıfatların mevsûfu kılmadıkça, Allâhu Teâlâ'nın nehyettiği fiilleri işleyemez: Zinâ edemez; hırsızlık yapamaz; sekir veren içkiler kullanamaz.

Yukarıda zikrettiğimiz hadîs-i şerîfinde Hazret-i Peygamber, İslâm ah-lâkının temelini teşkil eden bu meseleyi vaz'ederken şöyle buyurmuştur:

"Zânî, zinâ ettiği sıra, mü'min olduğu halde zinâ edemez.

Hırsız, hırsızlık ettiği sıra, mü'min olduğu halde hırsızlık edemez.

İçki içen, içki içtiği zaman, mü'min olduğu halde içki içemez."

Aynı hadîsin değişik rivâyetlerinde şu ibarelerin de yer aldığı görülür:

"Halkın gözü olan kıymeti büyük bir ganîmeti çapulculukla yağma eden kişi, yağma ettiği esnada, mü'min olarak yağma edemez"¹.

Hadîsin zâhirî mânâsı şudur ki: Bir insan zinâyâ mâruz kaldığı sırada eğer mü'min ise zinâ edemez; î mânı, onu zinâ işlemekten alıkor. Eğer hırsızlık yapmak durumunda kalırsa ve kalbinde î mânı da varsa, hırsızlık yapamaz. Kezâ bu îman, onun içki içmesine engel olduğu gibi, dînin yasakladığı bütün kötülükleri işlemekten de alıkor.

Zânînin zinâ işlediği, hırsızın hırsızlık yaptığı, içki içenin şarap, şu veya bu içkiyi içtiği sıra, mü'min olduğu halde bu fiilleri işleyemediği gözönünde bulundurulursa, "işleyememek" fiilinin sebep veya illeti

(1) Buhârî, Kitâbu'l-Eşribe; Müslim, Kitâbu'l-İman.

“îman”dır. Buna göre kişi, bu fiillerden birini işlediği anda, bu sebep veya illet ortadan kalkmıştır. Kısacası kişi, mü’min olma vasfını kaybetmiş; zânî bilfiil zinâ, hırsız bilfiil hırsızlık, içki içen bilfiil içmek vasfını iktisap etmiştir.

İşte hadîsin zâhirî mânâsı yanında dikkat edilmesi ve üzerinde titizlikle durulması gereken yönü budur: Zânînin zinâ, hırsızın hırsızlık, içenin içmek fiilini işlediği zaman îman sâhibi olmaması, yâhut mü’min olma vasfını kaybetmesi.. Dînî meselelere biraz vâkîf olan herkes bilir ki, îman, insan kalbindeki tahtını terkedip gittiği zaman, bu tahtı küfür işgal eder ve sâhibine kendi hüviyetinin damgasını vurur: Kâfir.

Ancak burada, İslâm ulemâsının, hassaten ehl-i sünnetten olanların, günah sâhiplerine ferahlık veren, ümitlerini kâmilten yitirmemeleri için onlara tevbe kapılarını açık tutan görüşlerini de hemen zikretmek gerekir. Bu ulemâya göre bahis konusu ettiğimiz hadîs, mânâsı yönünden müşkil olan, zâhiren muârizi bulunan ve bu sebeple te’vîl ve muârizıyla te’lîf edilmesi gereken bir hadîstir. Nitekim aynı hadîsin şerhinde İmam Nevevî şu görüşü ileri sürmüştür:

“Bu hadîs, ulemânın, mânâsı üzerinde ihtilâf ettiği hadîslerdendir. Mu-hakkıkların sahîh olan görüşlerine göre hadîsin mânâsı şudur: İmân-ı kâmil sâhibi olan hiç kimse bu günahları işlemez. Hadîsin elfâzı ise bir şeyin nefyine itlak olunan, fakat bununla kemâlinin nefyi murâd olunan elfazdandır. Nitekim bu maksatla kullanılan birçok elfaz vardır ve meselâ denir ki: ‘Faydalı olan ilimden başka ilim yoktur’. ‘Âhîret hayâtından başka hayat yoktur’. ‘Deveden başka mal yoktur’.”²

Nevevî’nin bu sözünden anlaşılıyor ki, aslında nefyedilen bu şeylerin hepsi vardır; fakat istisnâ edilenlerin üstünlüğü diğerlerinin hiçbirisinde yoktur. Bunun gibi, yukarıda zikrolunan günahlardan herhangi birini işleyen kimsenin îmânı, hadîsin elfâzı ile nefyedilmekte ise de, hakîkatte nefyedilen şey, bu îmânın kemâli veya üstün olan vasfıdır. Bir başka ifâde ile günahkâr kişi mü’min vasfına sâhiptir; fakat îmânı, kâmil bir îman değildir.

Hadîsin müşkil hadîslerden olarak cem’ veya te’lîf edilmesi keyfiyetine gelince:

Usûlcüler arasında ma’rûf olduğu üzere, sahîh rivâyetle gelen iki hadîsin zâhiri, mânâ yönünden birbirine muhâlif olursa, ya bu iki hadîsin cem’ veya te’lîfi cihetine gidilir; yâhut bu mümkün olmazsa, hadîslerden birinin nâsih, diğerinin mensûh olduğuna hükmedilir. Ancak nâsih ve mensûh olanın tesbâtinde, hadîslerin vürûd tarihlerinin bilinmesi lâzımdır. Bu bilindiği takdirde tarih yönünden vürûdu muahhar olan hadîs nâsihtir; di-

(2) Nevevî, Müslim Şerhi, II. 41.

ğeri ise mensûhtur. Şu var ki, burada üzerinde durduğumuz hadîste nesh keyfiyeti bahis konusu olmadığı ve hadîsçiler arasında müşkil hadîslerden olduğunun ileri sürüldüğü gözönünde bulundurulurak, zâhirî mânâsı buna muâriz olan diğer hadîsleri ve bunlar arasındaki cem' ve te'lîf yollarını incelemek gerekmektedir.

Müslim'in rivâyet ettiği bir hadîsin râvîsi olan Sahâbî Ebû Zerr el-Gıfârî şöyle der:

"Bir gün Hazret-i Peygamber'in yanına gitmişim; uyuyordu ve üzerinde beyaz bir elbîse vardı. Sonra tekrar gittim; yine uyuyordu. Üçüncü defa gittiğimde uyanmış buldum ve yanına oturdum. (O zaman) bana dedi ki: **'Hiçbir kul yoktur ki, lâ ilâhe illa'llâh deyip de bu hal üzere öldüğünde Cennet'e girmesin.'** Bunun üzerine Hazret-i Peygamber'e şöyle dedim: Zinâ işlese ve hırsızlık yapsa da mı? Hazret-i Peygamber, **'Zinâ işlese ve hırsızlık yapsa da.'** diye cevap verdi. Ben sözümü tekrarladım: Zinâ işlese ve hırsızlık yapsa da mı? O yine, **'Zinâ işlese ve hırsızlık yapsa da.'** dedi. Üçüncü defa da aynı cevâbı verdi ve dördüncüde şunu söyledi: **'Ebû Zerr'in burnu toprakta sürtülse (hakîr ve zelîl olsa) bile.'** dedi"³.

Zikrettiğimiz bu hadîsin zâhiri ile bahsimize konu teşkîl eden hadîsin zâhiri arasındaki teâruz açıkça görülmektedir. Birincisinde zinâ ve sirkat gibi ma'siyetlerin ancak îmansızlık hâlinde irtikâb edilebileceği ifâde olunmuş, Ebû Zerr hadîsinde ise, **lâ ilâhe illa'llâh** diyenlerin, bu fiilleri irtikâb etseler bile Cennet'e girecekleri belirtilmiştir; hattâ bunu mümkün görmeyen ve hayretini ısrarla ortaya koyan Ebû Zerr de, görüşü dolayısıyla red ve inkâr edilmiştir.

Bu iki hadîs arasındaki teâruz, yukarıda da işâret ettiğimiz gibi, birincisinde îman nefyedilmiş olsa bile, bu nefyin hakîkatte kemâle râci' olmasıyla, ikincisinde ise, îmânın esâsını ortaya koymak gâyesinin güdülmesiyle te'lîf edilmiştir. Bir başka deyişle, birinci hadîste, mezkûr ma'siyetleri irtikâb edenlerin mü'min-i kâmil olmadıkları ifâde edilmek istenmiş, diğer hadîste ise, mü'min-i kâmil olmayanların da Cennet'e girecekleri tasrîh olunmuştur. Ancak bunların Cennet'e girmelerinin hangi yolla olacağı burada belirtilmemiştir. Bu, ya Allâhu Teâlâ'nın bu ma'siyetleri affetmesiyle doğrudan doğruya olacaktır; yâhut da günahkârlar, günahlarının karşılığını gördükten sonra Cennet'e girebileceklerdir.

Bu keyfiyet, Hazret-i Peygamber'in bir başka hadîsinde şöyle açıklanmıştır; bu hadîs, aynı zamanda, yukarıda zikrolunan iki hadîs arasındaki zâhirî teâruzu izâle eden bir mânâyâ sâhiptir. Hazret-i Peygamber şöyle buyurmuştur:

(3) Müslim, **Kitâbu'l-İman**, Hadîs No. 94.

“Allâh’a hiçbir şeyi şirk koşmamak, zinâ işlemek, hırsızlık etmemek, hak yolla olmadıkça Allâh’ın haram kıldığı insanı öldürmemek üzere bana bîat ediniz. Kim bu bîatında sâdık kalırsa, ecri Allah üzerinedir. Fakat kim bunlardan bir günah irtikâb ederse, onunla cezâlandırılır ve bu onun için keffâret olur. Her kim bunlardan bir şey irtikâb eder ve Allah da bunu örterse, onun işi artık Allâh’a kalmıştır. Dilerse affeder; dilerse azâb eder”⁴.

Bu hadîsle birlikte, Allâhu Teâlâ’nın;

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ...⁵

“Allah, kendisine şirk koşulmayı affetmez. Bunun dışında (diğer günahları) dilediği kimse için affeder.”⁵ âyeti de gözönünde bulundurulursa, bahis konusu hadîsin mânâsı daha iyi anlaşılabilir.

Buna göre diyebiliriz ki, zânî zinâ işlediği, hırsız hırsızlık yaptığı, şârib içki içtiği zaman tam ve gerçek bir mü’min değildir; bu fiillerinden dolayı Allâh’a isyân etmiş ve O’nun ikabına müstehak olmuştur. Ancak Allâhu Teâlâ dilerse onu cezâlandırır; dilerse affeder.

Burada, ulemânın bu hadîsle ilgili diğer bâzı görüşlerine de işâret etmek yerinde olur. Bâzıları demişlerdir ki:

Bu hadîs, Allâhu Teâlâ’nın işlenmesini haram kıldığı fiilleri, haram kıldığını bilerek helâl gören ve tahrîmini inkâr eden kimseler hakkında vârid olmuştur⁶. Bu takdîrde hadîsi, mânâsını te’vîl ve muâzırlarıyla te’lîf etmeğe lüzum kalmaksızın zâhirî mânâsıyla kabûl etmek gerekir ve bu fiilleri onların tahrîmini inkâr ederek irtikâb eden kimsenin gerçek mânâda mü’min olmadığına hükmedilir. Daha açık ifâde ile, inkârı ona kâfir vasfını kazandırır.

Diğer bâzı ulemâya göre de, hadîsin mânâsı şudur: Bu fiilleri işleyen kimseler, bir medih ismi olan ve Evliyâu’llâh’ın isimlendirilmesinde kullanılan “mü’min” ismini kaybederler ve zânî, sârik (hırsız), fâcir, fâsik gibi zemm isimlerine müstehak olurlar.

Allah, bütün Müslümanları, haram kıldığı fiilleri işlemekten, zânî, sârik, şârib, fâcir ve fâsik isimlerine müstehak olmaktan muhâfaza buyursun.

Âmin.

(4) Müslim, *Kitâbu’l-Hudûd*, Hadîs No. 41.

(5) Nisâ Sûresi, Âyet: 47.

(6) Nevevî, *Müslim Şerhi*, II. 42.